

K provenienci tzv. Misálu Míška z Ovence

Jiří Kozina

Plenář uložený pod signaturou XIII B 17 v Knihovně Národního muzea v Praze se od pražské katedrální a diecézní liturgie značně odlišuje jak v propriu de tempore, tak především v propriu de sanctis. V temporálu jsou tyto rozdíly zejména u zpěvů alleluia 23 nedělí post Pentecosten a u velikonočního a svatodušního týdne. U alleluiatické řady 23 nedělí post Pentecosten se plenář téměř shoduje s benediktinskými rukopisy korutanského kláštera ve Sv. Pavlu a jen posledním zpěvem se liší od řady kostnické diecéze. Ve velikonočním oktávu má naprosto shodnou řadu s rukopisy benediktinského kláštera Sv. Petra v Erfurtu. Alleluiatická řada svatodušního týdne plenáře NM je od pražského úzu naprosto rozdílná. Shodná volba zpěvů pro neděli až čtvrtek svatodušního oktávu s plenářem NM se vyskytuje v mnohých německých diecézích a benediktinských kláštřech. Jen u pěti velikonočních nedělí se plenář NM ve volbě zpěvů alleluia shoduje s „pražskou“ řadou, neboť tato řada, předjímající zpěvem evangelijní zvěst, byla rozšířena ve více diecézích a rádech.

Z českých zemských patronů pamatuje plenář NM jak v kalendáři, tak v sanktorálu jen na sv. Václava a Vojtěcha. Svátek sv. Prokopa je připsán dodatečně jak v kalendáři, tak i v sanktorálu, ve kterém je in margine doplněn i svátek Přenesení ostatků sv. Václava. Svátky sv. Ludmily a Pěti sv. bratří v sanktorálu uvedeny nejsou. Svátek, resp. svátky sv. Ludmily, které do ciziny a do exemptních řádů s centrálně stanovenou liturgií (s výjimkou premonstrátů) nepronikly, nejsou dodatečně vepsány ani do kalendáře, zatímco svátek Pěti sv. bratří se pravděpodobně skrývá v kalendáři pod označením „Benedicti episcopi“ za jménem kolínského biskupa, sv. Kuniberta. Také formulář (Gaudeamus) užívaný v pražské katedrální liturgii pro svátek českého zemského patrona sv. Víta, jehož svátek je v kalendáři plenáře zapsán černě, je v sanktorálu doplněn in margine. Tyto přípisy ukazují, že rukopis byl pro české prostředí teprve dodatečně upravován. Kalendář i sanktorál plenáře NM se dále mnohými svátky od pražské katedrální liturgie odlišují, rozdílné jsou i formuláře votivních mší pro jednotlivé dny týdne.

Tato fakta ukazují, že vznik rukopisu v Čechách je málo pravděpodobný. Rozdílné svátky od pražského úzu na jedné straně a repertoárové shody alleluiatických řad temporálu se zahraničními mešními prameny na straně druhé ukazují spíše na německou jazykovou oblast, ovšem bližší vymezení proveniencie se neobejde bez důkladných komparací celého rukopisu - zejména sanktorálu, s mešními prameny především benediktinských klášterů uvedené oblasti.

Velké repertoárové shody s rukopisy benediktinských klášterů a jmenování sv. Benedikta v oracích formuláře k patronům církevního společenství ukazuje, že se s největší pravděpodobností jedná o mešní knihu benediktinského řádu, která byla - snad kolem poloviny 14. století - darována některé české benediktinské komunitě.

A la provenance du soi-disant Missel de Míšek d'Ovenec

Jiří Kozina

Le missel (*Missale plenarium*) portant la cote XIII B 17 dans la Bibliothèque du Musée National à Prague se distingue considérablement de la liturgie de Prague et du diocèse non seulement dans le propre du temps, mais avant tout dans le propre des saints. Ces différences se manifestent dans le propre du temps surtout aux chants des alléluias des vingt-trois dimanches après la Pentecôte et aux semaines de Pâques et de la Pentecôte. Le missel s'accorde désormais en succession des alléluias des vingt-trois dimanches après la Pentecôte avec les manuscrits bénédictins du couvent à Saint-Paul en Carinthie et c'est seulement le dernier chant qui se distingue de la succession du diocèse de Constance. Quant à l'octave de

Pâques, le missel est absolument conforme en succession aux manuscrits du monastère bénédictin St. Pierre à Erfurt. La succession des alléluias de la semaine de la Pentecôte du missel du Musée National est complètement différente de l'usage de Prague. Le choix des chants pour les jours dès dimanche jusqu'à jeudi de l'octave de la Pentecôte, conforme au missel du Musée National, figure dans beaucoup de diocèses et cloîtres bénédictins en Allemagne. Ce sont seulement cinq dimanches de Pâques, où le missel du Musée National s'accorde sur le choix des chants des alléluias avec « la succession de Prague », car cette succession anticipante par le chant sur l'annonce de l'Évangile, fut diffusée en plusieurs diocèses et ordres.

Quant aux patrons du pays, le missel du Musée National commémore - même au calendrier, même au propre des saints - seulement St. Vencelas et St. Adalbert. La fête de St. Procope fut inscrite subséquemment au calendrier, aussi qu'au propre des saints, auquel la fête du transfert des reliques de St. Vencelas fut aussi ajoutée en marge. Les fêtes de Ste. Ludmila et des Cinq Saints Frères ne sont pas mentionnées au propre des saints. La fête, respectivement les fêtes de Ste. Ludmila, lesquelles ne pénétrèrent pas à l'étranger et aux ordres exempts, dont la liturgie fut fixée d'un centre (à l'exception des Prémontrés), ne furent inscrites subséquemment ni au calendrier, cependant que la fête des Cinq Saints Frères se trouve au calendrier probablement dans l'indication « *Benedicti episcopi* » derrière le nom de St. Cunibert, évêque de Cologne. Aussi le formulaire (*Gaudeamus*), utilisé dans la liturgie cathédrale à Prague en cas de la fête de St. Guy, patron du pays, dont la fête fut inscrite de noir au calendrier du missel, fut ajouté en marge dans le propre des saints. Les apostilles démontrent que le manuscrit fut adapté seulement subséquemment pour le milieu en Bohême. En plus, le calendrier même que le propre des saints du missel du Musée National se distinguent par beaucoup de fêtes de la liturgie cathédrale de Prague; aussi les formulaires des messes votives, relatifs aux jours de la semaine, sont différents.

Ces faits-ci démontrent que la création du manuscrit en Bohême est peu probable. D'un côté les fêtes différentes de l'usage de Prague et de l'autre côté des conformités du répertoire des successions des alléluias du propre du temps aux sources de messe à l'étranger indiquent plutôt le domaine de la langue allemande, mais la délimitation plus précise de l'origine se ne passe pas de comparaisons profondes du manuscrit entier, surtout du propre des saints, avec des sources de messe provenant avant tout des monastères bénédictins du domaine mentionné.

Les conformités du répertoire considérables aux manuscrits des cloîtres bénédictins et la présence de St. Benoît dans les oraisons du formulaire aux patrons de la communauté ecclésiastique indiquent le plus probablement le livre de messe de l'Ordre des Bénédictins, lequel fut - peut-être vers la moitié du 14e siècle - donné à une communauté bénédictine en Bohême.

Traduit par Pavel Brodský